

IN MEMORIAM

MARLENKA STUPICA (17. 12. 1927–17. 6. 2022)

Na ilustratorko Marlenko Stupica me veže veliko spominov, prvi stik z njeno umetnostjo pa sega v moje otroštvo, ko sem, komaj šolarka, dobila v roke *Mehurčke* Otona Župančiča z njenimi krhkimi, a z bistvom verzov izrisanimi ilustracijami. Seveda jih še vedno hranim, kot ljubosumno čuvam kar nekaj njenih kasneje ilustriranih slikanic z njenim prijateljskim posvetilom in podpisom.

V zlati dobi njenega ustvarjanja je nastalo na stotine ilustracij, ki so za vedno zaznamovale pomen slovenske ilustracije. Prvič sem njene originalne ilustracije predstavila na razstavi *Slovenska knjižna ilustracija* v ljubljanski Galeriji Rihard Jakopič (26. 12. 1979 do 18. 1. 1980) ter v knjigi z istim naslovom. Predstavljena je bila med tedaj najpomembnejšimi pravljíčarkami t. i. ljubljanske ilustratorske šole, ki se je že tedaj vidno uveljavljala tudi v svetu. Njene premišljeno zasnovane, a duhovite in mestoma humorne podobe so bile kljub ambiciozni zasnovi dovolj preproste, da so bile otrokom zlahka razumljive. Ni presenetljivo, da jih zato v svojih otroških spominih nosijo generacije in generacije slovenskih bralcev.

Rodila se je kot Marlenka Muck 17. decembra 1927 v Mariboru. Risala je že v otroštvu, ko je njene prve risbe hvalil in jo pri tem spodbujal njen sorodnik, arhitekt Maks Fabiani. Slikarstvo je študirala na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri profesorjih Francetu Miheliču in Gojmirju Antonu Kosu, kjer je leta 1950 tudi diplomirala. Od leta 1948 je delovala kot svobodna umetnica, ki se je ob svojem ustvarjalnem delu kasneje pogosto izpopolnjevala tudi v tujini. Knjižno slikarstvo je v bistvu pomenilo nadaljevanje njenega risanja v otroštvu, nadaljevanje priljubljene otroške igre (za vedno je ohranila občutek otroške duše), ki jo je nadgradil študij slikarstva. Sovpadalo je s časom, ko je na Mladinski knjigi začejala Kristina

Brenkova z urejanjem knjižnih izdaj za otroke. Pri svojem uredniškem zanesenjaštvu se je zavedala, da imajo slikanice univerzalni jezik in da je slika tista, ki najbolj komunicira z otrokom, zato je že od začetka načrtno privabljala slovenske slikarje in slikarke in širila krog sodelavcev, tudi mladih. Povabila je tudi Marlenko, da se je najprej lotila pravljice *Rdeča kapica* bratov Grimm in te ilustracije so nastajale kar v tiskarni z risanjem na plošče. Tem so sledile nove in nove. V tistem času so starši otrokom, lačnim pravljicnih knjig z izjemnimi ilustracijami, barvno vse bogatejše slikanice z veseljem kupovali in naklade so bile takrat zavidljive. Dela za ilustratorje sploh ni zmanjkalo. Je pa res, da je bila Marlenka z vsako novo knjigo pri ilustriranju vse bolj zahtevna do sebe in je za nekatere knjige kasneje porabila tudi več let, da jih je dala iz rok. V celoti se je posvetila ilustriranju knjig in periodičnemu tisku za otroke ter knjižnemu oblikovanju. V več kot sedmih desetletjih je z ilustracijami opremila preko sto knjig in slikanic za otroke ter ves čas sodelovala z revijama *Ciciban* in *Cicido*. Občasno se je posvečala tudi snovanju osnutkov za lutke in scenografiji za Lutkovno gledališče Ljubljana, pa tudi kakšnim televizijskim projektom.

Z ohranjanjem lastne slikarske tradicije so Marlenki Stupica ostale zveste tudi mnoge kasnejše generacije otrok, ki so jih njene navdihujoče ilustracije v otroštvu nosile na krilih domišljije. Nepozabne slikanice, ki so zaznamovale premnoga otroštva, so med drugim *Trnuljčica* in *Sneguljčica* bratov Grimm, *Pastir* Matije Valjavca, *Pika Nogavička* Astrid Lindgren, *Ostržek* Carla Collodija, *Moj dežnik je lahko balon* Ele Peroci, *Krojaček Hlaček* Leopolda Suhodolčana, knjiga ljudskih pesmi *Pojte, pojte, drobne ptice*. In, seveda, tudi *Palčica* in *Grdi raček* Hansa Christiana Andersena, ki ju je imela Marlenka Stupica – poleg slikanice *Zvezdni tolarji* Jacoba in Wilhelma Grimma – kot svoje zadnje tri slikanice najraje, ker se je pri njihovem ustvarjanju likovno docela izživela. Z založbo Mladinska knjiga je sodelovala več kot pol stoletja, vse od leta 1948, ko je ilustrirala Župančičeve *Uganke*, zato ni presenetljivo, da je prav tam leta 2010 izšla antologija *Drevo pravljič*, v kateri je izbor nepozabnih pravljič in pesmic z njenimi podobami. In celo enim njenim besedilom. Slikanica *Čudežno drevo* je edina, za katero je ob celostranskih ilustracijah Marlenka Stupica pripravila tudi besedilo. Tedanjemu uredniku otroških izdaj Mladinske knjige Niku Grafenauerju je bilo tako všeč, da ni predlagal nobenih popravkov. Knjiga, ki je dolga leta sramežljivo ležala v predalu, je končno izšla.

Za svoje delo je bila večkrat nagrajena doma in v tujini. Med nagradami in priznanji, ki jih je prejela v Sloveniji, je najprej večkrat prejela Levstikovo nagrado za posamezne slikanice (1950, 1952, 1954, 1958, 1960, 1970), nato nagrado Prešernovega sklada (1972), nominacijo IBBY za Andersenovo nagrado (1996), nagrado Hinko Smrekar za življenjsko delo (1997), Levstikovo nagrado za življenjsko delo (1999), Prešernovo nagrado za življenjsko delo in bogat ustvarjalni opus (2013) in Župančičevo nagrado mesta Ljubljana za življenjsko delo (2019). Udeleževala se je bienalnih predstavitev ilustracij tudi v tujini, kjer je prejela Zlato pero v Beogradu (1966, 1973) in trikrat Zlato plaketo na Bienalu ilustracij v Bratislavi (1969, 1971, 1977). Že leta 1994 je bila uvrščena na mednarodno častno listo IBBY, ki združuje izjemne avtorje, ilustratorje in prevajalce mladinske literature z vsega sveta.

Ilustratorski in slikarski talent se v družini Stupica prenaša iz roda v rod. Njen mož Gabrijel Stupica (1913–1990) je bil slikar, njuna hči Marija Lucija Stupica (1950–2002) in vnukinja Hana Stupica pa sta prav tako izbrali enako ustvarjalno

usmeritev, knjižno slikarstvo. Čudovito je, da je leta 2021 v Uredništvu dokumentarnih oddaj TV Slovenija nastal dokumentarni film *Tri generacije – Marlenka, Marija Lucija in Hana STUPICA* avtorice Majde Širca. Čeprav je mnoge slike še nosila v glavi, zadnja leta ni več slikala. Je pa o svoji ljubezni do ilustriranja s svojim mehkim, vedno umirjenim glasom in s posebnim občutkom topline in nostalgije govorila. O svojih začetkih v poklicu, ki je od nje terjal popolno predanost. O hčerki Mariji Luciji, slikarski ikoni Marlenkinega moža Gabriela Stupice, čudoviti deklici z milim obrazom in temnimi lasmi, ki jo je tudi Marlenka upodobila v ilustracijah za *Sneguljčico* (in še kje), in o hčerkini prezgodnji smrti. In s ponosom o vnukinji Hani, prav tako že priznani ilustratorki, da je »fejst punca«.

Imaginarni svet in pravljичnost je kmalu našla v izročilu srednjeveških tapiserij in fresk ter ljudski ustvarjalnosti in mu po svoje sledila. Pravlјice je postavljala v določen čas in s tem tudi v slog tega časa, da se je lahko vživela v različne značilnosti nekega obdobja, na primer srednjega veka, renesanse, v slog starih francoskih tapiserij ali v značilnosti panjskih končnic. Vedno je pazila, da so bile prave likovne rešitve in izpovednost v isti ravnini, da sta se popolnoma ujemali. Da je imela vsaka slika zanesljivo zgradbo, popolno kompozicijo, da pa pri tem ni zanemarila nobenega detajla, pri čemer je čistost barve ohranjala s ploskovnimi nanosi. Razpon njenega vrhunskega knjižnega slikarstva je bil širok, saj je sprejemala le tista besedila, ki so v njej vzbujala vizualno domišljijo. Odkar se je v njeno knjižno slikarstvo prikradel pridih nadrealnosti, se mu je lagodno prepuščala, saj je uživala v skrivnostnem ozračju, ki ga je ustvarila, a pri slikanju svojih domišljenih, prefinjenih, čutnih in občutenih ilustracij je ves čas v sebi ohranjala nežno dušo otroka. Zato njena dela tudi mnoge odrasle bralce, ki so kot otroci zrasli ob njenih ilustracijah pravljic, navdajajo z občutkom večnosti.

Marlenka Stupica z vnukinjo, ilustratorko Hano Stupica
(<https://jana.si/clanek/ljudje/55ed5c198edaa/ocaranost-in-cudenje>)

Svoj pravljični svet je desetletja gradila v dialogu z realnim, neumorno se je seznanjala z vsem novim, kar je lahko videla v tujih knjigah z vrhunskimi ilustracijami svetovno priznanih avtoric in avtorjev. V knjigah, ki jih je bilo v tistem času prejšnjega stoletja iz tujine težko dobiti, in se je tudi zato s svojo hčerko Marijo Lucijo redno udeleževala knjižnih sejmov v Bologni. Vsako pomlad sta bili skoraj nestrpno pripravljeni na novo knjižno avanturo, na spogledovanje z izbranimi ilustracijami iz vsega sveta na tamkajšnji razstavi ilustracij in z iskanjem izvirnih slikanic najboljših ilustratorjev na svetu med skoraj neobvladljivo množico knjig za otroke.

Spomin na ta čarobno navdihujoča leta in na dolgoletna druženja z obema ohranjam s knjigami, ki sta jih ustvarili, in z raziskovanjem njenega vrhunskega knjižnega slikarskega opusa. Nepozaben spomin, posebej posvečen Marlenki, pa s prisrčnimi pogovori (večinoma o njenem delu, a tudi o vsem lepem v umetnosti, o neskončnem polju domišljije, ki ga čas ne more postarati, in o minljivem v življenju), ki sva jih imeli v dnevni sobi, ki me je vedno očarala s slikami njenega moža in polnimi policami knjig, ali na njenem čudovito oblikovanem rožnem vrtu za trnovskimi bloki, ne tako daleč od Ljubljane. Na vrtu, ki je bil pogosto tudi vir za čudežne detajle z najtanjšimi čopiči izslikanih vrtov v prenekateri njeni slikanici.

Tatjana Pregl Kobe